

สังคมไทยไปไม่ถึงนิติรัฐ ?

รองศาสตราจารย์ ดร. โกสิน พลกุล*

ได้มีการพูดและอ้างถึงหลักนิติรัฐ (Legal State) และหลักนิติธรรม (Rule of Law) ในสังคมไทยมาหลายทศวรรษแล้ว บางช่วงก็ดูเหมือนว่ากลุ่มบุคคลชั้นนำ (Elite) และมวลชนส่วนหนึ่งจะเข้าใจความหมายโดยรวมของคำดังกล่าวว่าเป็นรัฐในระบอบประชาธิปไตยที่ถือเอากฎหมายเป็นใหญ่ บุคคลมีสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาค ตลอดจนได้รับความยุติธรรมจากระบบกฎหมายภายใต้รัฐธรรมนูญโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติที่เกิดจากอคติต่างๆ ของผู้ที่มีอำนาจบังคับใช้กฎหมายและตัดสินคดี การอ้างถึงหลักดังกล่าวจะเข้มข้นมากโดยเฉพาะในหมู่นักวิชาการ นักการเมือง องค์กรภาคประชาชน และสื่อมวลชนในช่วงที่สังคมไทยถูกปกครองโดยรัฐบาลอมตประชาธิปไตยที่มาจากการทำรัฐประหารล้มล้างการปกครองในระบอบประชาธิปไตยโดยยกเลิกรัฐธรรมนูญและออกกฎหมายที่ลิดรอนสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนในรูปของประกาศ คำสั่งคณะปฏิวัติหรือคณะปฏิรูป

แต่ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา ดูเหมือนว่าเราต้องเรียนรู้คำว่าหลักนิติรัฐ นิติธรรม กันใหม่ เพราะแม้แต่ฝ่ายที่ทำรัฐประหารล้มล้างรัฐธรรมนูญและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขก็อ้างหลักดังกล่าวในการบริหารประเทศ โดยได้รับการสนับสนุนจากนักวิชาการและนักการเมืองบางส่วน ยิ่งกว่านั้นตุลาการบางท่านก็ยังร่วมมือกับผู้ที่กระทำการล้มล้างระบอบประชาธิปไตยและเรียกร้องทุกฝ่ายให้เคารพหลักนิติรัฐ นิติธรรม จึงทำให้บรรดาผู้ที่เคยเข้าใจหลักเช่นนั้นสับสนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะนักศึกษาวิชานิติศาสตร์และรัฐศาสตร์

ผู้ที่พูดถึงหลักนิติธรรมเป็นคนแรก คือ อริสโตเติล แต่มิได้หมายความว่าหลักดังกล่าวในยุคนั้นจะเป็นไปได้จริงหรือดำรงอยู่ในรูปการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ บุคคลที่ทำให้หลักนิติธรรมโด่งดังก็คือ นักกฎหมายอังกฤษในศตวรรษที่ 19 – 20 ชื่อว่า ไคซี (Dicey) ด้วยการนำหลักนิติธรรมมาใช้ในทฤษฎีกฎหมายอังกฤษเพื่ออธิบายว่าระบบกฎหมายและระบบศาลของอังกฤษในขณะนั้นดีกว่าหรือมีมาตรฐานสูงกว่าของฝรั่งเศส เพราะคนอังกฤษทุกคนอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกันและศาลเป็นผู้สร้าง

* อดีตประธานรัฐสภา

กฎหมายได้ด้วย ในขณะที่ฝ่ายปกครองของฝรั่งเศสในยุคหลังการปฏิวัติเมื่อ ค.ศ. 1789 นั้น ไม่อาจถูกฟ้องคดีอันเนื่องมาจากการบริหารราชการต่อศาลยุติธรรมได้ ต้องใช้วิธีการ ร้องเรียน ร้องทุกข์ ไปยังฝ่ายบริหารเท่านั้น และ แม้เมื่อมีการจัดตั้งสภาแห่งรัฐ (Conseil D'Etat) หรือที่ปัจจุบันคือ “ศาลปกครองสูงสุด” ขึ้นในเวลาต่อมาเมื่อ ค.ศ.1799 ในช่วง แรกๆ ก็ถูกมองว่าเป็นองค์กรของฝ่ายบริหารโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การวินิจฉัยคดีที่ค่อนข้าง เข้าข้างฝ่ายบริหาร

อิทธิพลของไคซีนันยิ่งใหญ่มาก ทำให้ระบบกฎหมายมหาชนอังกฤษยุคหนึ่งเป็น เวลานานจนถึงประมาณเกือบครึ่งศตวรรษที่ 20 จึงมีความเข้าใจทั้งระบบกฎหมายอังกฤษ และฝรั่งเศสในหมื่นกกฎหมายอังกฤษดีขึ้น ว่าอันที่จริงแล้วทุกระบบมีข้อบกพร่อง ต้องการการพัฒนาและเรียนรู้จากระบบอื่น ระบบอังกฤษก่อนถึงยุคของไคซีนัน ถือหลักว่า กษัตริย์ไม่อาจทรงทำผิดได้ (The King can do no wrong) แต่คำว่ากษัตริย์มิได้หมายความว่า แต่เฉพาะองค์พระมหากษัตริย์เท่านั้น หากยังหมายถึงราชการส่วนกลางหรือ (The Crown) ด้วย จึงทำให้ประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนเสียหายจากการกระทำของราชการ ส่วนกลางไม่อาจฟ้องร้องราชการส่วนกลางได้ แต่ถ้าเป็นราชการส่วนท้องถิ่นแล้วฟ้องได้ ต่อมาใน ค.ศ. 1947 จึงได้มีการออกกฎหมายให้ฟ้องร้องราชการส่วนกลางได้ ในขณะที่ ฝรั่งเศสเองได้มีการปฏิรูปสภาแห่งรัฐให้มีความเป็นอิสระมากขึ้นและทำให้เป็นระบบศาล มีการจัดตั้งศาลปกครองขึ้นต้น และให้สภาแห่งรัฐเป็น “ศาลปกครองสูงสุด” แต่ที่สำคัญ ที่สุดคือ หลักกฎหมายปกครองที่สภาแห่งรัฐได้วางไว้นั้นชี้ให้เห็นถึงหลักประชาธิปไตย และหลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักการเคารพความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ หลักการเคารพลำดับชั้นต่างๆ ของกฎหมาย หลักความยุติธรรมตามหลักกฎหมายทั่วไป หลักการเคารพในสิทธิมนุษยชน ซึ่งทั้งหมดนี้ก็คือหลักนิติรัฐ แต่ที่โดดเด่นที่สุดก็คือผู้ที่ทำหน้าที่ตุลาการในสภาแห่งรัฐของฝรั่งเศสได้แสดงให้เห็นถึงความกล้าหาญและมโนธรรมที่ สำคัญยิ่งในการตัดสินคดี นั่นคือการปราศจากอคติ พวกเขาได้ตัดสินคดีปกครองโดยยึด หลักนิติรัฐอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะในช่วงศตวรรษที่ 20 จนได้รับความเชื่อถือจากสังคม เป็นอย่างมากทั้งๆ ที่เป็นข้าราชการฝ่ายบริหาร ไม่ใช่ข้าราชการตุลาการ

ในประเทศไทย เราใช้คำว่าหลักนิติธรรมก่อนคำว่านิติรัฐ เพราะได้รับอิทธิพลมา จากนักกฎหมายไทยที่จบการศึกษากฎหมายจากประเทศอังกฤษ แต่เป็นที่น่าเสียดายว่า แทบไม่มีนักกฎหมายที่จบจากอังกฤษอธิบายหลักนิติธรรมอย่างครบถ้วนถูกต้องด้วยจิต วิพากษ์ตามความเป็นจริงแห่งประวัติศาสตร์ ส่วนคำว่านิติรัฐนั้นมิใช่ให้บรรยายไว้

มากมาย โดยเฉพาะนักกฎหมายที่จบจากประเทศภาคพื้นยุโรป ซึ่งในประเทศเหล่านั้นไม่ได้มีการพูดถึงคำว่า “หลักนิติธรรม” เพราะไม่มีระบบกฎหมายและความเป็นมาทางประวัติศาสตร์เช่นประเทศอังกฤษ

นักคิดในยุโรปโดยเฉพาะในภาคพื้นทวีปตั้งแต่ช่วงศตวรรษที่ 17 เป็นต้นมาชี้ให้เห็นว่าอำนาจไม่ใช่ของส่วนตัวของบุคคลใดอีกต่อไป หากเป็นของทุกคนในสังคม ดังนั้นรัฐจึงเป็นนามธรรมที่หมายถึงอำนาจจึงเป็นของประชาชน บุคคลที่มาใช้อำนาจรัฐจึงไม่อาจสืบทอดอำนาจตามตระกูลได้ เมื่อรัฐเป็นองค์ภาพทางกฎหมายเช่นเดียวกับห้างหุ้นส่วน บริษัท ในกฎหมายเอกชน และเมื่อระบอบประชาธิปไตยและทฤษฎีรัฐธรรมนูญนิยมพัฒนาเติบโตขึ้นพร้อมกับพัฒนาการของระบบทุนนิยม คำว่านิติรัฐจึงได้รับการอธิบายให้สอดคล้องกับประชาธิปไตยและทฤษฎีรัฐธรรมนูญนิยม นั่นคือรัฐต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย มิใช่อยู่เหนือกฎหมาย ในขณะที่ทฤษฎีอำนาจเผด็จการหรืออำนาจเทวสิทธิ์ถือว่าคำสั่งของผู้ปกครองก็คือคำสั่งของรัฐเพราะผู้ปกครองคือรัฐ คำสั่งนั้นคือกฎหมาย เมื่อรัฐไม่ใช่ตัวบุคคลที่เป็นผู้ปกครองหรือผู้ใช้อำนาจแต่เป็นนิติบุคคลจึงต้องมีผู้แทนเข้าไปใช้อำนาจ ทั้งผู้ใช้อำนาจและประชาชนทุกคนต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย ดังนั้นนิติรัฐจึงต้องเคารพทั้งกระบวนการในการออกกฎหมายและกระบวนการที่จะบังคับใช้กฎหมายให้เป็นไปตามความมุ่งหมายหรือเจตนารมณ์ของกฎหมาย ซึ่งถือเป็นเจตน์จำนงร่วมของประชาชนทุกคน ในระบอบประชาธิปไตย เพราะกฎหมายออกโดยสภาที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน หากรัฐใดไม่เป็นประชาธิปไตย ไม่ยึดมั่นในรัฐธรรมนูญ ไม่เคารพกระบวนการออกกฎหมายโดยสภาที่มาจากประชาชน ไม่บังคับใช้กฎหมายให้เป็นไปตามความมุ่งหมายที่แท้จริงของกฎหมาย ย่อมไม่ใช่นิติรัฐ รัฐทำอะไรก็ได้เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของผู้ใช้อำนาจอธิปไตยในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าในทางนิติบัญญัติ บริหาร หรือตุลาการ โดยไม่คำนึงถึงรูปแบบและวิธีการที่รัฐธรรมนูญก็ดี กฎหมายในลำดับชั้นต่างๆก็ดี กำหนดไว้ นักคิดฝ่ายตะวันตกเรียกว่า “รัฐตำรวจ” ซึ่งหมายถึงรัฐเผด็จการ

เมื่อพิจารณาในแง่ที่กล่าวมา ประเทศอังกฤษย่อมเป็นนิติรัฐเช่นประเทศประชาธิปไตยอื่นๆ แม้จะมีระบบศาลเดี่ยวคือมีเพียงศาลยุติธรรมไม่เหมือนประเทศฝรั่งเศสที่มีระบบศาลคู่คือศาลยุติธรรมและศาลปกครอง ในขณะที่ประเทศเยอรมันมีถึง 5 ระบบศาลคือ ศาลยุติธรรม ศาลปกครอง ศาลภาษี ศาลสังคม และศาลแรงงาน นักกฎหมายไทยบางท่านไม่เข้าใจคำว่านิติรัฐอย่างแท้จริงถึงกับไปทึกทักเอาว่า หากมีการออกกฎหมายให้คดีที่ควรจะเป็นคดีปกครองไม่อยู่ในอำนาจศาลปกครองแล้ว แปลว่าในขณะนั้น

ประเทศไทยไม่ปฏิบัติตามหลักนิติรัฐซึ่งเป็นคนละเรื่อง เพราะตามรัฐธรรมนูญที่กำหนดรูปแบบการปกครองระบอบประชาธิปไตย บุคคลย่อมสามารถใช้สิทธิทางศาลได้เสมอ และในกรณีนี้เมื่อกฎหมายไม่ให้ฟ้องศาลปกครอง เขาก็มีสิทธิไปฟ้องศาลยุติธรรม เป็นอำนาจและดุลพินิจของผู้ออกกฎหมายที่จะพิจารณาว่าคดีประเภทใดควรจะอยู่ในอำนาจของศาลใด ดังนั้นจึงควรวิจารณ์ในแง่ที่ว่าศาลปกครองและกฎหมายวิธีพิจารณาความปกครองถูกออกแบบมาเพื่อให้ตอบสนองต่อลักษณะของคดีปกครอง ศาลปกครองน่าจะทำหน้าที่ได้เหมาะสมกว่าในกรณีที่เป็คดีปกครองโดยแท้ ไม่ใช่มองว่าไม่เป็นไปตามหลักนิติรัฐ เพราะมีเช่นนั้นจะอธิบายระบบของอังกฤษและเยอรมันไม่ได้เลย และแม้แต่ฝรั่งเศสเองก็มีหลายกรณีที่สภาออกกฎหมายให้คดีที่เคยเป็นคดีปกครองไปอยู่ในอำนาจของศาล ยุติธรรม

คำถามที่สำคัญสำหรับสังคมไทยก็คือ บุคคลชั้นนำที่อ้างถึงหลักนิติรัฐ นิติธรรม เข้าใจหลักนี้อย่างถ่องแท้หรือไม่ มีจิตใจที่จะยึดมั่นและจริงจังกับหลักนี้หรือไม่ หรืออ้างกันไปเพื่อทำให้ตนเองดูดี เพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่ตนเองในการทำลายอีกฝ่ายหนึ่ง หรือเพื่อแสวงหาประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ ยิ่งทุกวันนี้มีคำว่าการบริหารจัดการที่ดี หรือ Good Governance เข้ามาอีก ก็ยิ่งอ้างกันใหญ่ ก่อนหน้านั้นก็ฮิตคำว่าโปร่งใส บางคนถึงกับพูดหน้าตาเฉยว่าองค์กรหรือรัฐบาลที่ตนรับผิดชอบโปร่งใสเพราะตนเป็นคนโปร่งใสซึ่งไม่มีหลักเลย จริงๆแล้วควรพูดว่ารัฐบาลตนโปร่งใสเพราะทุกเรื่องสามารถถูกตรวจสอบได้ทุกขั้นตอน มีการเคารพในรูปแบบ วิธีการ และขั้นตอนที่กฎหมายกำหนดไว้อย่างเคร่งครัด พร้อมเปิดเผยข้อมูลทุกอย่าง ไม่ใช่ว่าเอาบุคคลไปปรับประกัน คนเหล่านี้มักชอบวิจารณ์ผู้อื่นว่าไม่มี Good Governance ไม่โปร่งใส มีวาระแอบแฝง ฯลฯ โดยที่ตนเองก็อาจไม่ใช่คนที่โปร่งใสเช่นกัน

สังคมไทยจึงเป็นสังคมที่มีคนคดจจริต (Hypocrite) และสองมาตรฐาน(Double Standard) อยู่ไม่น้อย คือเมื่อไม่อยู่ในอำนาจก็ว่าผู้ที่อยู่ในอำนาจด้วยหลักต่างๆที่กล่าวมา แต่เมื่อตนอยู่ในอำนาจก็พอใจกับการใช้อำนาจโดยละเมิดหลักเช่นว่านั้นเสียเอง หลักหรือสถาบันต่างๆจึงถูกอ้างโดยฝ่ายหนึ่งเพื่อทำลายอีกฝ่ายหนึ่งมาตลอด ในอดีตข้อหาในการทำลายกันทางการเมืองมี 3 ประการคือ 1) ไม่เคารพสถาบันกษัตริย์ 2) เป็นคอมมิวนิสต์ 3) ทูจริต ท่านปรีดี พนมยงค์ เป็นเหยื่อรายแรกในข้อหาคอมมิวนิสต์ และการปล่อยข่าวกรณีสวรรคตของในหลวงรัชการที่ 8 พันเอกณรงค์ กิตติขจร ในข้อหาจะเป็นประธานาธิบดี พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ในข้อหาเป็นเพรซิเดียม (Presidium) ซึ่งป็นองค์กรหนึ่งในรูปแบบการ

ปกครองของสหภาพโซเวียตที่ล่มสลายไปแล้ว การยึดอำนาจเมื่อวันที่ 19 กันยายน 2549 เพิ่มมาอีกสองประการคือ 1) สังคมมีความแตกแยก 2) แทรกแซงองค์กรอิสระ ข้อหาไม่เคารพสถาบันและทุจริตยังคงเป็นข้อหาครอบจักรวาลอยู่เช่นเดิม

แต่ไม่ว่าข้อหาจะเป็นอย่างไร ทำไมไม่ให้มีการดำเนินคดีไปตามครรลองของรัฐธรรมนูญและระบบกฎหมายต่างๆภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ทำไมไม่เชื่อในระบบศาลที่ดำรงอยู่ ทำไมต้องดำเนินคดีตามข้อหาต่างๆด้วยการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และยกเลิกรัฐธรรมนูญ ทำไมต้องยุบศาลรัฐธรรมนูญ และแต่งตั้งคณะตุลาการรัฐธรรมนูญขึ้นแทน ทำไมต้องยุบองค์กรอิสระ บางองค์กร แต่คงบางองค์กรไว้ ทำไมต้องตั้งองค์กรอิสระบางองค์กรเพิ่มขึ้นเช่น คตส. ทั้งๆที่ได้ตั้ง ป.ป.ช. ขึ้นใหม่ไว้แล้วเช่นกัน ทำไมต้องตั้งบุคคลซึ่งแสดงคนเป็นปฎิปักษ์อย่างชัดแจ้งกับผู้ถูกกล่าวหาเป็นกรรมการในองค์กรอิสระเพื่อดำเนินคดีกับผู้ถูกกล่าวหาอย่างนี้เป็นการเคารพหลักนิติรัฐ นิติธรรมหรือไม่ ทำไมผู้ที่ชอบอ้างหลักนี้กลับนิ่งเฉยบางคนถึงกับเชียร์ออกนอกหน้าด้วยซ้ำ

การตัดสินใจยุบพรรคและตัดสิทธิทางการเมืองของกรรมการบริหารพรรคการเมืองก็เช่นกัน ตัดสินบนพื้นฐานของหลักนิติรัฐ นิติธรรมหรือไม่ คณะปฏิรูปฯ ออกคำสั่งให้มีการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งกรรมการบริหารพรรคหลังจากมีการกระทำที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นความผิดเกิดขึ้นแล้ว ซึ่งคงตั้งใจที่จะให้เกิดการเพิกถอนสิทธิ แต่ไม่ได้เขียนให้ชัดว่าให้มีผลย้อนหลัง คณะตุลาการรัฐธรรมนูญก็วินิจฉัยคดีความให้มีผลย้อนหลังยิ่งกว่านั้น มีการลงโทษเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งกรรมการบริหารพรรคอีกนับร้อยคน โดยไม่ได้มีการกล่าวหาและดำเนินคดี จึงไม่มีการเปิดโอกาสให้มีการต่อสู้ชี้แจงข้อกล่าวหาแต่อย่างใด การลงโทษเช่นนี้ชอบด้วยหลักกฎหมาย หลักนิติรัฐ นิติธรรมหรือไม่

การอ้างแต่เพียงว่าไม่ใช่เรื่องทางอาญาจึงลงโทษย้อนหลังได้นั้น ทราบหรือไม่ว่าการไม่ให้มีการลงโทษบุคคลย้อนหลังนั้นมาจากหลักใด เพราะในอดีตสังคมไทยไม่ได้ยึดหลักเช่นนี้ คงถือหลัก 7 ชั่วโมง คือถ้าพอกระทำผิด ญาติสนิทขึ้นไป 3 ชั้นและลงมา 3 ชั้นถือว่าผิดด้วย พิสูจน์พยานด้วยการบีบขมับ ตอกเล็บ ดำน้ำ ลุยไฟ ถือว่าคนบริสุทธิ์สิ่งศักดิ์สิทธิ์ย่อมคุ้มครอง ทำไมเราเปลี่ยนมาใช้ระบบกฎหมายอาญาสมัยใหม่ ที่แบ่งเป็นตัวการ ผู้ใช้ ผู้สนับสนุน และนำวิธีสืบพยานสมัยใหม่มาใช้ หลักที่ทำให้ระบบกฎหมายอาญาแบบดั้งเดิมทั้งในประเทศตะวันตกและประเทศไทยซึ่งเอาแบบอย่างมาจากประเทศตะวันตกที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายเปลี่ยนแปลงนั้น มาจากคำประกาศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและ

พลเมืองของฝรั่งเศส ค.ศ. 1789 มาตรา 8 ที่ว่ากฎหมายพึงกำหนดโทษไว้อย่างเคร่งครัดและ
จำเป็นเท่านั้น บุคคลจะถูกลงโทษได้ก็ด้วยอาชญากรรมที่มีอยู่แล้วซึ่งได้ประกาศใช้ก่อน
หน้าการกระทำผิด ทั้งต้องใช้บังคับอย่างถูกต้อง กับมาตรา 9 ที่ว่า บุคคลทุกคนได้รับการ
สันนิษฐานว่าเป็นคนบริสุทธิ์ จนกว่าจะถูกตัดสินว่าได้กระทำผิด หลักที่ว่ากฎหมายไม่มีผล
ย้อนหลังในทางเป็นโทษนั้นไม่ได้ใช้เฉพาะทางอาญา หากใช้เป็นหลักทั่วไป แม้แต่ในทาง
ปกครอง แต่ที่หาหลักไม่ได้เลยก็คือการลงโทษบุคคลโดยไม่มีการดำเนินคดี ไม่มีการเปิด
โอกาสให้มีการต่อสู้ชี้แจงใดๆ ดูแล้วแทบไม่ต่างกับระบบ 7 ชั่วโมงโคตรที่ถือว่าผิดเพราะเป็น
ญาติสายตรงของผู้กระทำผิดเลย

แม้ในยุคที่ไม่มีประชาธิปไตย ไม่มีรัฐธรรมนูญที่ประกันสิทธิเสรีภาพของ
ประชาชน ตุลาการจำนวนไม่น้อยได้ทำหน้าที่อย่างกล้าหาญเพื่อปกป้องสิทธิเสรีภาพของ
ประชาชนเท่าที่จะทำได้ ทำหน้าที่โดยปราศจากอคติ (ไม่ว่าจะเกิดจากความกลัว ความชอบ
หรือความชัง ฯลฯ) เพื่อให้เกิดหลักกฎหมายที่ถูกต้องในประเทศ ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าชื่นชม

จึงหวังว่าคนไทยทุกคนจะช่วยกัน ความสมานฉันท์จะเกิดขึ้นได้เมื่อเรายึดหลัก
ประชาธิปไตยและหลักกฎหมายที่ถูกต้อง อย่าปล่อยให้อารมณ์ ความรู้สึก อคติทั้งหลาย
ครอบงำ จนเราทรยศต่อหลักนิติรัฐ นิติธรรม ทรยศต่อตัวเอง สังคมแตกแยก อย่าเพิ่งไป
โทษคนอื่น ดูที่ตัวเราก่อนว่าเรายืนบนหลักหรือไม่ อย่าไปคิดว่าป็นจะครอบงำ คุณจะ
ครอบงำ เดียวเป็นเผด็จการทหาร เดียวเป็นเผด็จการสภา ไม่ชอบเผด็จการทหารก็เรียกหา
ประชาธิปไตย ไม่ชอบเผด็จการสภา ก็เรียกหาเผด็จการทหาร เราเลอะเทอะของเราไปเอง
คิดเอง นิยามเอง ไม่อดทนและให้การศึกษาซึ่งกันและกันอย่างถูกต้อง บนพื้นฐานของการ
เปลี่ยนแปลงอย่างสันติและชอบธรรมด้วยครรลองของระบอบประชาธิปไตยและหลักนิติ
รัฐ นิติธรรมอย่างแท้จริง

ถึงเวลาแล้วที่คนไทยทุกคนจะพิสูจน์ให้เห็นว่าเราไปถึงนิติรัฐได้ ความขัดแย้ง
ต่างๆ เป็นเรื่องธรรมดาที่ต้องแก้ไขด้วยระบบนิติรัฐ ผู้บังคับใช้กฎหมายทุกระดับต้องเลิกฝักใฝ่
ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ต้องไม่บังคับใช้กฎหมายตามความรู้สึก ความเชื่อหรือตามรง ต้องหันมา
ฝักใฝ่กฎหมายด้วยการปราศจากอคติให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ บางทีเราอาจต้องไปสู่ยุคเรอ
เนสซอง (Renaissance) หรือยุคฟื้นฟูทางกฎหมายสักครั้งเพื่อสร้างสังคมไทยให้เข้มแข็ง
และมีสันติสุขให้จงได้